

Sait Çetinođlu: Soykırım'ın mimarı Talat

Posted on 19/07/2015

Tarih, 15 Mart 1921. Yer, Berlin.

Birinci Emperyalist savaşa bir emperyalist kampa Turan hayalleriyle gözükara bir şekilde dahil olup yenilgi sonrasında bir Alman denizaltısıyla Almanya'ya kaçan İttihatçı lider Talat Paşa, tütün almak için sabah saatlerinde evinden çıktı. Hardenberg Caddesi'nde 100 metre yürümüştü ki, İran'dan gelen 24 yaşındaki Soykırım suçlularının cezalandırılmaması karşısında bu suçları işleyenlerin peşine düşen Şahan Natali'nin liderliğindeki Nimesis örgütünden Sogomon Tehleryan tarafından vurularak öldürüldü. Üzerinden "Mehmed Sait" adına düzenlenmiş sahte kimlik çıktı. Tehleryan Berlin'de yapılan duruşmasında beraat eder. Bunda Ermeni halkına uygulanan Soykırımın rolü olduğu kadar Almanların da bu Soykırıma olan dahilleri gündeme gelmemesi için kısa süren duruşmada Tehleryan beraat etmiştir.

NYT Gazetesi muhabiri 16 Mart günü Berlin'den Talat'la ilgili řu haberi verir:

"ALMANYA'NIN DOSTU OLARAK TALAT'IN YASI TUTULDU"

Öldürülmüş eski vezirin bir Berlin Bankasında 10 milyon mark değerinde servete sahip olduğu belirtildi.

(Berlin, 18 Mart- Alman basını), Türkiye kesin olarak yıkılmadan bir kaç gün öncesine kadar Almanya'nın hakiki dostu kalan Talat Paşa'nın ölümüne yas tutuyor. Otoriteler, Talat'ın Berlin'deki varlığından habersiz olduklarını söyledi. Talat takma isimle

Hardenbergstrasse'da yaşadı fakat onun buradaki hemşerilerinin bazıları onun varlığını biliyordu ve Talat, genellikle ülkesini sefaletten kurtarmaya gelen adam olarak algılandığı Motzstrasse'deki Türk Derneđi'ne bazı zamanlar giderdi.

Talat'ın eşi de Said Ali Bey'in hanımı kişiliğinde (adı altında) Berlin çevresinde çok iyi tanınırdı. Çok kibar, modern ve kadın özgürlüğünün savunucusu olarak düşünülürdü. Talat'la evlenmeden hemen önce, açıkça örtüsüz görünerek Türk ulemasının öfkesine meydan okuduğuna dair rivayet vardır. Talat'ın işleriyle derinden ilgileniyor ve İstanbul'daki belirli çevrelerle sürekli iletişim halinde olduğu söyleniyordu. Talat, modern Hardenbergstrasse'de çok geniş bir apartman kiralayabilecek ve kendisini Avrupa ve Türk konforuyla donatabilmesini sağlayacak kadar bol miktarda paraya sahipti. Talat'ın, Deutsche Bank'daki kasada saklanan 10 milyon mark'tan daha fazla olan servete sahip olduğuna dair hikayeler vardır.”

Talat Paşa'nın cenazesi uzun yıllar Türkiye'ye getirilemedi ve Almanya'da bir kilisede muhafaza edildi. Adolf Hitler, Türk-Alman ilişkilerini kuvvetlendirmek için özel bir jest yapıp Talat Paşa'nın kemiklerini 25 Şubat 1943 tarihinde Türkiye'ye gönderdi. Talat Paşa'nın cenazesi askeri törenle, (İstanbul) Abide-i Hürriyet Anıtı'nın sağ yanındaki 50 metre uzaklığa defnedildi. Talat'ın cenazesinin getirilişinin bir de eşi Hayriye Hanım (Bafra) tarafından nakledilen hikayesi vardır:

“...1931 yılında, Almanya'da bulunduğumuz yıllarda en yakın dostlarımızdan biri olan eski Deutche Bank Müdürü Wasserman bana bir mektup gönderdi. Alman kanunlarına göre, bir cenazenin gömülmeden en fazla on sene bekleyebileceğini söyleyerek, müddetin dolmak üzere olduğunu ve karar vermemi istedi.

Aradan geçen on yıl boyunca en büyük isteğim, Paşa'nın kemiklerini Türkiye ye getirtebilmektir. Mektupla birlikte... Şükrü Saraçoğlu'na gittim. Meşrutiyet öncesinde Paşa'nın kendisine birçok yardımları olduğunu her vesileyle söylerdi. Konuyu açtım, 'Bu iş beni aşar, gelin sizi Atatürk'le görüştüreyim' dedi.

Ankara'ya, Çankaya Köşkü'ne gittik. Mustafa Kemal ile çok eski yıllardan gelen bir dostluğumuz vardı, özellikle Birinci Dünya Savaşı yıllarında Paşa ile görüşmeler yapmak üzere evimize sık sık gelir, annesi Zübeyde Hanım, kayınvalidemle Selanik'te başlayan

dostluğunu İstanbul'da da devam ettirirdi

Çankaya'da başlayan görüşmemiz o akşam Tahsin Uzer'in evinde devam etti. Bazı bakanların da iştirak ettiği konuşmamızda Atatürk, Paşa'nın kemiklerinin nakli konusunda uzun uzun düşündü. 'Paşam, Talât, rahmetinize muhtaç. Kanı orada döküldü ama, müsaade edin cenazesi vatanına gelsin' dedim. Atatürk; 'Biliyorsunuz Hayriye Hanım, Talât Paşa'yla hiçbir düşmanlığımız yoktu. Birinci harbe girmemizden onu hiçbir zaman suçlu görmedim, harbe katılmaya mecburduk, İstiklâl Savaşı sırasında da Paşa'nın bizi arkamızdan vurması muhtemel azınlıkları önceden naklettirmesinden büyük fayda gördük' diyerek, 'Cenazesinin naklini benden şu anda istemeyin, Almanya ile bu konuda görülecek hesabımız var, izin verin şimdi gömülsün, zamanı gelince onu bizzat ben getirtirim' cevabını verdi. Ancak, bu işi yapmasına ömrü kifayet etmedi."

Savaşa dahil olmakla imparatorluğun tasfiyesine neden olmakla birlikte Tehcir olarak nitelendirdiği uygulama ile de, yüzyıllardır anayurtlarında yaşayan Ermenileri Soykırıma uğratarak bu coğrafyadan silen Talat, 1876 yılında Edirne'de doğdu. Askeri rüştiyenin son sınıfında diplomanın verildiği sırada bir öğretmenini dövmesiyle okuldan uzaklaştırılır. Babasının dostlarının araya girmesiyle tekrar okuluna dönüp diplomasını alır ancak diploma geç verildiği için Askeri idaiye gidemez. Talat'ın okul hayatı burada sona erer. Edirne posta telgraf idaresinde katiplik görevi ile devlet kapısını aralar. Bir süre sonra katipliğin yanında Alyans Israelite okulunda Türkçe öğretmenliği görevini de yürütecektir. Bu okuldaki görevi sırasında düşünce yapısında yeni gelişmeler filizlenir. Fransız Devrimi ile tanışır, Okul eğitiminin Siyonist ilkeleri doğrultusunda yurtsuz Musevilerin bir ulus ve buna bir yurt yaratma düşüncelerinden etkilenir. Bu sırada İttihat ve Terakki Cemiyeti üyesi Hafız İbrahim'le tanışması Cemiyetle de tanışmasına vesile olacaktır. Mithat Şükrü (Bleda) vasıtasıyla da Cemiyete üye olur. Talat'ın dahil olduğu Edirne'deki Grubun ihbar edilmesi sonucu 1895 yılında Talat gözaltına alınır. Mahkemede 3 yıl ceza alır, iki yıl sonra bir affı şahane ile serbest bırakılarak Selanik'e gönderilir. Her sürgünde olduğu gibi Talat'a da Selanikte bir maaş verilmektedir. Talat burada Cemiyet sempatanlarıyla ilişki kurmada

gecikmez. Yeni bir çevre edinir. Bu yeni çevre sayesinde daha sonra Selanik posta idaresinden seyyar posta memurluğu görevi verilecektir. Bu yurt dışından gelen yayınların ve bildirimlerin Talat'ın eliyle ilgililere rahatça ulaştırılması demektir. Bu görev aynı zamanda ilişkileri kurmada ve geliştirmede Talat'a ve Cemiyete çok önemli bir kolaylık sağlayacaktır. Talat bu işlevi gözü kara bir şekilde yerine getirir. Mithat Şükrü "Talat, hepimizden daha cesur, daha atak, dünyaya metelik vermeyen bir karaktere sahipti. Önünde, arkasında dolaşan hafiyelere rağmen davranışlarından sapmıyor, hatta onlarla dalaşmaktan geri kalmıyordu" der. Talat'ın Selanik'teki muhalifleri toparlamasına ve Cemiyeti yeniden şekillendirmesinde bu seyyar posta görevi önemli avantajlar sağlamıştır. Eylül 1906 da Cemiyet sempatzanlarını bir araya getirirerek gizli Osmanlı Hürriyet Cemiyeti'ni teşkil ederler, bu ilk toplantıda, Askeri rüştiye müdürü kaymakam/yarbay Bursalı Mehmet Tahir, Askeri rüştiyenin Fransızca hocası binbaşı Naki (Nakiyüddin Yücekök) Bey, Üçüncü Ordu müşavirlik yaveri (Makedonya ıslahatında görevli İtalyan general Degergis'in yaveri) yüzbaşı Kazım Nami (Duru), Eski İzmir valise Rahmi (Arslan) Bey, yüzbaşı Hakkı Baha (Pars) Bey, yüzbaşı Edip Servet (Tör), yüzbaşı İsmail Canbolat Bey, yüzbaşı Ömer Naci ve Mithat Şükrü (Bleda) bulunmaktadır. Tahmin edileceği gibi grubun lideri tartışmasız olarak Talat'tır. Bir heyet-i Aliye seçilir, bu heyet, Talat, Canbolat ve Rahmi Beylerden oluşmaktadır. Sonraları bu heyete Merkezi Umumi adı verilecektir. Cemiyette bütün kararlar bu heyet alacak diğerlerine onaylatılacaktır. 1907'den sonra Talat artık Selanik'te dikkat edilen ve önemsenen bir kişiliktir. Selanik'te Bulgar ayrılıkçıların eylemleri Talat'ta silahlı mücadelenin önemini kavratır ve Ordu içinde teşkilatlanmaya hız verir. Selanik'teki on kişilik çekirdeğin 7'si asker kökenlidir. Bu nitelik ordu içinde teşkilatlanmada bir avantaj sağlayacaktır. Selanikteki çekirdekten sonra Manastır'da örgütünün kurulması izler. Manastır'da Enver önemli rol oynayacaktır. Örgüte alınacakları saptar, merkezi umuminin onayını alarak onların yeminini yaptırarak Manastır örgütü kurulur. Bu şubenin karakteri ise üyelerinin askeri kimliğidir. Manastır şubesinin önemli üyeleri arasında Resneli Niyazi ve Kazım Karabekir sayılabilir. Karabekir'in örgüte katılması Manastır örgütünü güçlendirdiği gibi ardından tayin edildiği İstanbul'da örgütün kurulması ve gelişmesinde önemli bir rol oynar.

Cemiyet silahlı kuvvetler çevresinde hızla yayılmış, asker ve sivil üyeleri artmış, gizli ve ihtilalci bir güç olmuştur. Paristekiler de ülke içinde oluşan bu güce ilgisiz kalamazlar. Selanik'e gizli olarak gelen Paris temsilcisi Dr. Nazım birleşme anlaşması yapmış ve örgüt Terakki ve ittihat ismini almıştır. 1908'e gelindiğinde Rumeliyi artık sadece örgüt kontrol etmektedir. 10 Temmuz/23 Temmuz 1908'de de İstanbul'u kontrol edeceklerdir. Talat'ın örgütü artık Cemiyet-i Mukaddes'tir. Talat, yanında Hafız Hakkı, Necip, Rahmi ve Hüseyin (Tosun) Beylerle birlikte 19/31 Temmuz 1908'de İstanbul'a el koymak için Selanikten İstanbul'a hareket eder. İplerin Cemiyet'te (aslında Talat'ta) kalmak kaydıyla hükümetlere üye olarak Cemiyet'ten kabineye katılan olmaz ve Sultan Hamid'e de dokunmazlar. Ta ki 31 Temmuz/13 Nisan 1909 tarihine kadar. Bu tarihte bir askeri ayaklanma olur ve Talat bir ara kontrolü kaybeder. Ayaklanmacılar Talat'ı aramaktadırlar (Talat'ı, daha sonra 1915'te ölüme göndereceği Kirkor Zohrab, saklayak kurtaracaktır. !915'te Talat kendisine yapılan bu yardımı unutmuştur. Zohrab, 1 Haziran'da Talat'la yaptığı görüşmede Soykırımı kastederek 'Neden bu suçu işliyorsunuz?' der. Talat ise, 'size verecek cevabım yok, biliyorsunuz Ermeniler haindir' yanıtını verir. Zohrab da 'Şunu biliniz ki, bu kadar kolay kurtulamayacaksınız bu sorumluluktan; ben size hesap soracağım' der. Akşam yeniden Beyoğlu'ndaki Cercle d'Orient Kulüp'te -İstiklal Caddesi'ndeki şimdiki Saray Muhallebici'sinin üstü- buluşurlar ve beraber yemek yiyip kağıt oynarlar. Bu çok sıradan hep yaptıkları bir şeydir. Zohrab gece yarısı çıkar ve -şimdiki Gümüşsuyu Askeri Hastanesi'nin karşısındaki Gümüşsuyu Palas Apartmanının 3. katının sol dairesi- evine gider. Sabaha karşı evine gelen polisler onu alıp ölüm yürüyüşüne götürürler) Selanik'ten gelen Hareket Ordusu güvenliği kısa sürede sağlar ancak bu olay Sultan Hamid'in sonu olacak, tahtan indirilerek sürgüne yollanacak yerine, Talat'ın kolaylıkla kontrol edeceği Mehmet Reşat'ı sultan olarak tahta geçireceklerdir. Bu değişim dönemin kartpostallarında da görülür. 1908'de Sultan Hamid yanında resmedilen Enver ve Niyaziye "bunlar kim?" diye bakmakta iken, 1909 da Enver ve Niyazi'nin ortasında yer alan Sultan Memet Reşat'ın bakışı "ben kimim?" Anlamındadır. 1909 da aynı anda Kilikya'da Ermenilere karşı yerel İttihatçıların kışkırttığı geniş çaplı bir katliam hareketi başlar. İstanbul'da ki ayaklanmayı control altına alan Talat, Adana'ya da Dedeoğaç'tan bir taburu asayişin temini için gönderir. Bu sırada ateşkes ilan

edilmiş Ermeniler büyük güçlerin araya girmesiyle silahsızlandırılmışlardır. Dedeâğaç taburu nezaretinde silahlı milislerce ikinci kıyım başılır ve Ermeniler 30 bin civarında kayıp verirler. Bu katliamda, Ermenilerin dışında diğer gayrimüslimlerden (Asuri/Süryani, Rum) ve Arap milliyetinden kişiler hatta Amerikan miyonundan kişiler hayatlarını kaybederler. Adana'da 1909'da 1915'in bir anlamda provası yapılmıştır. Mizancı Murat bu olaylardan İttihat ve Terakki'yi sorumlu tutar.

PROVOKATÖR İHSAN

Katliamların provokatörü İtidal Gazetesi'nin sahibi ve başyazarı İhsan Fikri'dir. İhsan Fikri, yayınlarıyla Müslümanları tahrik ederek olayların başlamasına sebep olmuştur. İhsan Fikri, olaylar sonunda bir ceza da almamıştır. Oğlu Cavit Oral yıllarca, CHP, DP ve AP sıralarına mebusluk hatta bakanlık görevlerinde bulunur.

1908'de Selanik'te başlayan bir askeri darbe ile yönetimi elegeçiren Talat, 1912'de yine bir askeri grup olan Halaskar-ı Zabitan tarafından ikinci kez iktidardan uzaklaştırılır. Tekrar iktidarı eline geçirmek için Talat bakanlar kurulunu basıp nazırlardan birinin öldürüldüğü meşhur Bab-ı Ali baskınına tezgahlayarak imparatorluğa el koyar. Artık ipler tamamen Cemiyet'in (Talat'ın) elindedir. O gün Talat'ın yönlendirciliğinde eli silahlı, İmparatorluğa el koymak üzere Bab-ı Ali'nin önünde olanlar; Cemal, Enver, Kardeşi Nuri, amcası Halil ve Yakup Cemil aynı zamanda Ermeni Soykırımını gerçekleştiren kadro olması tesadüf değildir. O gün orada olanlar 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Mütarekesiyle imparatorluğun çöküşüne kadar imparatorluğun kaderini elinde tutarlar.

1915 'te de, Talat mimar olarak Soykırımdan başka bir şey olmayan tehciri tezgahlayacak, diğerleri de uygulayacaklardır. Başvezir Talat, 2 Kasım sabahının erken saatlerinde bir Alman gemisiyle kaçırılır. Talat'ın İstanbul günleri sona erer. Talat, Almanya'dan da Kemalist harekete destek verir. Hareketin liderleriyle yazışmalarını sürdürür. Almanya'da

da Ermenilere ilgisini esirgemez. Ermenistan Cumhuriyetine askeri hareket için Karabekir'i cesaretlendirir. Karabekir'e bir mektubunda; "Azizim Karabekir, eğer askeri hazırlıklarını tamamlamışsan taarruzunu başlat" demesi Ermenilerle ilgisini hala kesmediği anlaşılmaktadır.